

EMPERYALİZM KISKACINDA TÜRKİYE TARIMI

Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI
E.Ü. Ziraat Fakültesi, Bornova-İzmir

Türkiye, 1980'li yılların başından itibaren, UPF (Uluslararası Para Fonu, İMF), DB (Dünya Bankası), DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) gibi uluslararası ekonomi kuruluşlarının, AB (Avrupa Birliği) gibi siyasal-ekonomik örgütlerin baskısı ve yönlendirmesiyle, tarımında da liberalleşme politikaları uygulamaya başladı. Tarımsal desteklemeler neredeyse kaldırıldı, tarımsal KİTLER özelleştirildi ya da kapatıldı, Tarım Satış Kooperatifleri ve Ziraat Bankası gibi kredi kuruluşları işlevsiz duruma getirildi. Bu durumun sonucu olarak, kırsal kesim giderek daha da fakirleşti, kırdan kente göç hızlandı ve tarımsal üretim, nüfus artışına göre geriledi. Türkiye gibi çevre ülkelerin tarımlarının da liberalize edilmek istenmesinin ardındaki ana gerçek, merkez ülkelerdeki tarımsal ürün stoklarının çok yüksek düzeylere ulaşarak sorun oluşturması yanında tarım tekellerinin kendi ülkelerinde tıkanmaları nedeni ile dünya pazarlarını işgal etme isteği idi. Türkiye'de yaşanmakta olan tarımsal krizin de kökenini burada aramak zorunluluğu vardır. Bir başka deyişle, Türkiye'de uygulana gelen tarım politikalarının, büyük ölçüde dış dinamikler ya da küreselleş(tir)me ya da daha doğrusu emperyalizm ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

Yazı, emperyalizm kiskacında Türkiye tarımında meydana gelen değişimleri özetlemeye yöneliktir. Bununla birlikte, öncelikle UPF ve DB'yi denetleyen ya da patronları olan ABD (Amerika Birleşik Devletleri) ve AB'de tarım politikaları irdelenecektir. Son olarak da ulusal tarım politikalarına ait önermeler yapılacaktır.

UPF'NUN PATRONLARINDA UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

ABD Tarım Politikaları

ABD tarım politikaları, bilinenin aksine, destekleyici ve yönlendirici bir tarım politikası şeklinde uygulanagelmektedir. Bu ülkede tarımsal destekleme politikalarının başlangıcı, 1930 yıllarına değin uzanmaktadır. Bu yıldan itibaren tarım ürünleri fiyatlarının düşmesi engellenmiş, bu amaçla içte destekleme, dışalımda ise kısıtlamalar ve özel gümrük vergileri uygulanmıştır(1). Bu amaca uygun olarak iç pazarda belirli dönemleri kapsayan programlar çerçevesinde kimi stratejik ürünlerde hedef fiyat belirlenmektedir. Hedef fiyatın altında fiyat oluşması durumunda fark

ödenmesi ile tarımsal gelir güvence altına alınmaktadır. Örneğin 2004 yılında, ABD'de çiftçilere yapılan desteklemeler, 74 milyar dolar dolayında olmuştur. ABD'de çiftçi başına destekleme miktarı, AB değerlerin de çok ilerisindedir.

1996 yılından itibaren ABD'de Esnek Üretim Sözleşmesi ile hedef fiyat uygulaması durdurulmuş, ancak ürün rehin kredisi fiyat düzeyi adı verilen taban fiyatı uygulaması sürdürülmüştür. Bu oluşum, ABD'nin 1993 de sonuçlandırılan Uruguay Turu Anlaşması'na uyuyor olmak için destekleme araçlarında değişime geçtiğini, ancak tarıma yaptığı toplam desteği azaltmadığını göstermektedir(2).

Diğer yandan ABD tarımında, tarımsal birlikler ve kooperatifler, bilinenin yine aksine büyük bir ağırlığa sahiptir.

Kısaca, ABD üreticisini yoğun olarak korumaktadır. Ancak destekleme araçlarını günün koşullarına göre değiştirmektedir. Bugün uygulanagelen tarım politikaları sonucu, ABD tarımsal ürünlerde stoklara sahiptir. ABD çiftçisine sağlanan olanaklar, onları dünya pazarları için üretmeye itmiştir. Bu nedenle ABD ve benzer batı ülkeleri için dış pazarlar, artık yaşamsal bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu üretim desenine göre oluşan stokları eritmek yanında, tarım tekellerinin pazarlarını genişletmek için UPF olmak üzere birçok örgüt aracılığıyla özellikle gelişmekte olan ülkelerin pazarları zorlanmaktadır. Burada bir konuyu açıklamakta yarar vardır. ABD gibi ülkeler, dünya pazarlarını zorlar ve ele geçirmeye çalışırken "*Dünya Piyasa Fiyatları*" nı öne çıkarmaktadır. Bu şekilde gelişmekte olan ülkelere tarım ürünleri fiyatlarının buna baz alınması gerektiği dile getirilmektedir.

AB Tarım Politikaları

AB kuruluşundan dört yıl sonra Ortak Tarım Politikaları (OTP) nı uygulamaya başlamıştır. OTP ile; tarım sektöründe verimliliğin artırılması, tarımda çalışanların gelirlerinin yükseltilmesi, tarım piyasalarının dengeye getirilmesi, tarım ürünleri arzının güvence altına alınması ve tarımsal ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için Ortak Piyasa Düzeni (OPD) adı verilen mekanizmalar oluşturulmuştur(3). OPD uygulamaları, iç piyasada ve dış piyasada uygulanan düzenlemeler olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Bu düzenlemeler işlevsel olarak birbiriyle bağlantılı ve etkilidir. Bu bağlamda tarım ürünleri fiyat oluşumunda taban fiyat, tavan fiyat ve üçüncü ülkelere karşı koruyucu olmak üzere üç tip fiyatın baz alındığı söylenebilir. OTP çerçevesinde tarım üreticilerine sağlanan her türlü destekler "*Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu*" aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

AB'de son dönemde Uruguay Turu'nun da etkisiyle tarımsal desteklemeler şekil değiştirmiştir. AB tarımı için gerekli güvenceleri alınca, 1990 yılında Uruguay Turu'nda yapılan görüşmelere uyum sağlamak için 1992'de Mac Sharey Reformu ve daha sonra bunun devamı niteliğinde Agenda 2000 (Gündem 2000) ile yeni tarımsal desteklemelere yöneldiği bilinmektedir(4). Yapılan reformlarla tarım ürünlerinin fiyatları kullanılarak kimi ürünlerde ekim alanlarının sınırlandırılması ve hayvan sayısının denetim altında tutulması başarılmıştır. Böylelikle, kimi ürünlerde stoklar azaltılmış, tahılda üretim denetim altına alınmış ve aynı zamanda kişi başına tarımsal gelir artırılmıştır.

Gündem 2000 kapsamında, tarım ürünlerinde fiyat desteğinin azaltılması görece olarak sağlanmış, ancak üreticilerin zararının doğrudan ödemelerle dengelenmesi sürdürülmüştür. Bütün bu reformların temel amacının, öncelikle AB'nin dış ticarete rekabet gücünün artırılması ve tarım ürünleri ticaretinde AB ülkelerinin karlı çıkmasının sağlanması olduğu gözlemlenmektedir.

AB'nin tarıma yapılan toplam kaynak aktarımı, yüksek bir boyuta sahiptir. Bu aktarım, 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla 43,9 milyar Euro, 43,77 milyar Euro ve 42,76 milyar Euro dolayındadır(5). AB ülkelerinde tarıma yapılan desteklemenin bir boyutu da, ortak bütçeden ayrılan kaynakta görülebilir. AB ortak bütçesinin geçmiş yıllarda yüzde 75'inin, son yıllarda yüzde 51'inin tarım kesimine, bunda yüzde 46'sının tarımsal desteklemelere ayrıldığı bilinmektedir(5; 6).

Diğer yandan AB ülkelerinde yapısal dönüşüme hız verilmiş, tarım işletmeleri büyük ölçüde uzmanlaşmış işletmeler (süt sığırcı, besi ya da mısırcı işletmeler gibi) durumuna dönüştürülmüştür. AB'de tarımsal dönüşümün doruk noktası, tarımsal kooperatifler ve kurdukları sanayi işletmelerin düzeylerinde görülmektedir. Örneğin süt ve ürünlerinin pazarlanması ve işlenmesinde kooperatiflerin payı, Almanya'da yüzde 70, Danimarka'da yüzde 90, Birleşik Krallık'ta yüzde 100 düzeyindedir. AB ülkelerinde tarımsal politikaların ekseninde tarımsal kooperatifler rol oynamaktadır. Bir başka deyişle Avrupalı üretici, aynı zamanda tarımsal sanayicidir.

TÜRKİYE'DE 1980 YILLARINA DEĞİN UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

Türkiye'de yakın dönemlere değin tarım kesimine yönelik politikaların temelini, destekleme fiyatı ve alım politikaları oluşturmıştır. Bu kapsamdaki uygulamalar, iç pazarda üretimi destekleyici, dış ticarete de iç pazarı koruyucu bir niteliğe sahipti. Bunun sonucu olarak, planlı dönemin başlangıcına kadar 11 ürün destekleme kapsamına alınmış, planlı dönemde desteklenen ürün sayısı giderek artırılmıştır. 1970 li yılların sonunda desteklenen ürün sayısı 30'a kadar yükselmiştir. 24 Ocak 1980 kararları ile destekleme alımlarına alınan ürün sayısı azaltılmış, 1996 yılında bu sayı 9 ürüne düşürülmüştür. 2004 yılında ise doğrudan desteklenen ürün sayısı başta buğday ve şeker olmak üzere beşe indirilmiştir(3; 7).

Fiyat ve pazar politikaları dışında Türkiye'de diğer bir destekleme ise girdi ve ürün bazında yapılmıştır. Belli zaman dilimlerinde gübre, zirai ilaç, tohumluk, fidan, özellikle sığırlarda yapay tohumlama gibi girdiler ucuza sağlanmış, süt ve pamuk gibi kimi ürünlere prim verilmiştir.

Diğer yandan tarım ürünleri dış ticareti, tarife ve tarife dışı önlemlerle düzenlenmiş, böylece iç pazar; arz, talep ve fiyat yönünden dengelenmeye çalışılmıştır.

Bunların dışında, tarım kesimine, tercihli ve ayrıcalıklı kredi olanakları, Ziraat Bankası ve Tarım Kooperatifleri tarafından sağlanmıştır.

Devlet, yapısal dönüşüm politikaları bağlamında ise; üretim-denetim önlemleri, tohumluk ve damızlık üretim çalışmaları, arazi ıslahı ve toplulaştırılması çalışmaları, sulama yatırımları, yatırım teşvikleri ve kimi yörelerde toprak reformu gibi tarımsal alt yapı ve yapısal düzenlemeler ile tarıma yön vermeye çalışmıştır.

Türkiye'de devletin tarımı yönlendirmede kullandığı bir araç da, tarım hizmetleri adı altında toplanabilir. Bunlar tarımsal araştırma, eğitim ve yayım hizmetleri, denetleme çalışmaları, hastalık ve zararlılarla savaşım, pazarlama ve tanıtım çalışmaları olarak özetlenebilir.

Devlet, anılan tarım politikalarını, Tarımsal Kitler ve Tarım Satış Kooperatifleri gibi kuruluşlar aracılığıyla da yönlendirmeye çalışmıştır. Başlıca Tarımsal Kitler arasında; Süt Endüstrisi Kurumu, Yem sanayi, Et-Balık Kurumu, Yapağı-Tiftik Anonim Şirketi, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Zirai Kurumu, Tügsaş ve İgsaş gibi gübre fabrikaları sayılabilir. Tarım satış Kooperatifleri arasında ise Tariş,

Antbirlik, Fiskobirlik gibi örgütler sıralanabilir. İleride de belirtileceği üzere Tarımsal Kitler'in çoğu son yıllarda özelleştirme rüzgarıyla özelleştirilecek ya da kapatılacaktır.

Bütün bu politikalarda devletin egemen rol oynadığını, bununla birlikte üreticilerin yeterince örgütlenemediğini, varolan örgütlerin, özellikle tarımsal kooperatiflerin tarım ürünleri pazarında paylarının yok düzeyde olduğu da gözlemlenmektedir.

Özetle, 1980 li yılların başına değin Türkiye besin açısından yeterli düzeyde ülkeler arasında kabul ediliyordu. Tarım ürünleri dışalımını yok düzeydeydi. Bu yeterlikte, izlenen politikaların ve bu politikaları yönlendirmede kullanılan Tarımsal Kitler'in önemli payları olmuştur.

EMPERYALİZMİN TÜRKİYE TARIMINA ETKİLERİ

24 Ocak 1980 ekonomik kararlarının 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen askeri yönetimler aracılığıyla uygulanmasıyla, ekonominin bütününde olduğu üzere, Türkiye tarımında da serbest ticaret eğilimleri gündeme sokuldu. Bu bağlamda, tarımda korumacılığın kaldırılması ve desteklemenin azaltılması istendi. İlk aşamada besin dışalımına konan gümrük tarifeleri, kimi ürünlerde iç piyasayı terbiye etmek gerekçesiyle düşürüldü. Önce süt tozu, tereyağı ve peynir gibi süt ürünleri, daha sonra et ve ürünleri dışalımını yapıldı. Aslında bunun arkasında yatan gerçek, ABD ve AB gibi ülkelerde giderek artan tarım ürünleri stoklarıydı. Bununla birlikte, anılan ülkeler bu stoklarını eritemediler, çünkü ellerinde bu ürünleri üreten sığır fazlalığı vardı. Bu nedenle bu kez Dünya Bankası aracılığıyla yeni bir senaryo yazıldı. Ucuz dış kredi sağlanarak Türkiye gibi ülkelere damızlık sığır satıldı. Türkiye son yirmi beş yıl içinde 250 binin üstünde sığırı, ABD ve AB ülkelerinden aldı. Ancak gerekli teknik ve ekonomik alt yapı sağlanamadığından, bu hayvanların yarısına yakını kasaba gitti ve/yada öldü. Bunun yanında Türkiye hayvancılığı büyük bir yara da aldı(8).

Diğer yandan Türkiye giderek UPF aracılığıyla ABD ve AB gibi ülkelere finansal abluka altına alınmaya başlandı, daha doğrusu doz giderek artırıldı. Örneğin 5 Nisan 1994 kararları bağlamında UPF'na verilen taahhütler kapsamında destekleme alımlarına giren ürün sayısı giderek azaltıldı. Daha sonra 10 Ocak 1996 tarihinde devreye giren Gümrük Birliği Antlaşmasıyla tarımla ilgili olarak, tarım ürünlerinin dışalımına konan kısıtlamanın kaldırılacağı, tarım ürünlerinde fiyat oluşumunun piyasaya bırakılacağı, tarımsal kitlerin özelleştirileceğini ya da

kapatılacağı ve tarımsal desteklemelerin Doğrudan gelir Desteği (DGD) şekline dönüştürüleceği kabul edildi(6).

Gümrük Antlaşması'nda tarımda verilecek ödünlere koşut olarak, 57. ve 58. hükümetlerin UPF'na tarım konusunda verdiği Niyet Mektupları ile tarıma yapılan desteklemeler giderek kaldırıldı ve fakir çiftçiye yönelik olduğu söylenen ancak, gerçekte daha zengin çiftçilerin desteklendiği DGD devreye sokuldu(9). Bu bağlamda, 2004 yılı itibariyle Türkiye'de tarıma ayrılan desteğin gerçekleşen miktarı 3,2 katrilyon TL (yaklaşık 1.9 milyar Euro) civarında olmuştur. Bununla %90'ına yakını üretimle bağı olmayan DGD'ye gitmiştir. Bu miktar destek, AB ülkelerinde OTP'nin sağladığı destek düzeyinin 1/7'sini oluşturmaktadır. Oysa, ortak OTP'ler bugün Türkiye'de uygulansa, 11.3 milyar Euro'ya gereksinme duyulacaktı(5).

Bütün bu teslimiyetçi politikaların sonucu olarak, Türkiye Tarımı'nın içine girdiği sorunları kısaca özetlemek olasıdır;

(1). Tarımda arz esnek olmadığı için tarımsal ürün fiyatları yaşanan enflasyona bağlı olarak artmadı, buna karşılık girdi fiyatları düşmediği için kırsal kesim giderek daha da yoksullaştı.

(2). Tarımsal üretimde artış hızı nüfus artışının arkasına düştü ve Türkiye açık bir şekilde tarımsal ürün dışalımıcısı bir ülke durumuna dönüştü.

(3). Tarımda yoksulaşan ve işsiz kalan nüfusun kentlere göçü hızlandı, ancak kentlerde de bu nüfusu emecek iş olanakları da olmadığı için yoksul semtler oluştu.

(4). Türkiye tarımsal dış pazarlarını kaybetmeye başladı, bırakınız dış pazarları kendi iç pazarını koruyamaz ve denetleyemez bir duruma düştü.

TARIMDA YALANLAR ve ALDATMACALAR

Doğrudan Gelir Desteği Aldatmacası

Türkiye'de bugün ağırlıklı olarak uygulanan DGD sistemi öncelikle tek başına hiçbir ülkede uygulanmamaktadır. AB'de toplam destekleme içinde DGD yüzde 30, ABD'e ise yüzde 10'luk bir paya sahiptir. Türkiye'ye kabul ettirilen bu yeni tarım politikasının altındaki gerçek, destekleme ile üretim arasında bağı kopararak tarımsal üretimin daha da geriletilmek istenmesidir. Bunun sonucu olarak gelişmiş ülkelerin tarım ürünleri pazarımızı tam anlamıyla işgal edecektir. Daha öncede belirtildiği üzere ABD ve AB ülkelerinin tarım üretim düzeyi artık dünya pazarlarına göre ayarlanmaktadır ve bunun sonucu olarak tarım stoklarını eritmek için gelişmekte olan ülkelerin tarımlarını çökertmekten başka çareleri yoktur.

Diğer yandan DGD uygulaması için sağlıklı bir veri tabanı Türkiye’de henüz oluşturulamamıştır. Çoğu yerde sağlıklı kadastro yoktur. Kaldı ki DGD için başvuru yapan ya da erişilen tarımsal işletme sayısının 2001 yılı itibariyle çok düşük olduğu gözlemlenmektedir. Dekar başına 2001 yılında yapılacak destek te 10 milyon TL sıdır. 2004 yılında ise bu miktar 13 milyon TL’sına yükseltilmiştir. Tarımsal işletmenin yüzde 68’inin 50 dekarın altında bir büyüklüğe sahip olduğu da düşünülürse DGD ile işletmelerin yaşatılabilirmeleri olanaklı mıdır?.

Dünya Fiyatları Aldatmacası

Gelişmiş ülkelerde üreticinin eline geçen fiyatlar ile borsa fiyatları arasındaki fark devletçe karşılanır. Üretici her zaman borsada oluşan bir fiyatla ürününü değerlendirir. ABD ve AB ülkelerinde durum böyledir.

UPF ve DB’na verilen son niyet mektubunda, örneğin tahılda, Şikago Borsası’nda oluşan fiyat “Dünya Fiyatı” kabul etmek ve ödemeleri buna göre ayarlamak, bir aymazlık ve teslimiyettir.

Ziraat Bankası’nın Görev Zararı Aldatmacası

Ziraat Bankası’nın özelleştirilme gerekçeleri arasında, bu kuruluşun büyük görev zararlarına sahip olduğu ve bunların tarımsal desteklemeler nedeniyle ortaya çıktığı medya aracılığıyla özellikle mandacı akademisyenler tarafından dile getirilmektedir. Kamuoyunun bir kesimi de buna inandırılmıştır. Bu iddia, bir aldatmacadır. Örneğin Ziraat Bankası’nın pamuğa verdiği primden kaynaklanan görev zararı, bankanın hazineden alacağı paraya gerçeküstü boyutlarda faiz tahakkuk ettirmesinin sonucu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, Ziraat Bankası’nın 315 milyon dolarlık prim ödemesi hazinece yapılan ödemelere karşın borcun 1999 yılı sonunda 11 milyar dolara ulaşmış olduğu görülmektedir(Bu dolar bazında yüzde 128 ‘e ulaşan faiz anlamına gelmektedir)

Aslında görev zararı aldatmacasıyla, ağırlıklı olarak iflas eden ve kapatılan bankaların Ziraat Bankasına devrinden meydana gelen zararları ile hazinenin iç borçlanma ihalelerinde faizleri aşağıya çekme yükünün Ziraat Bankası’na verilmesi gibi konular saklanılmak ya da kapatılmak isteniyor.

Tarımda Reform Aldatmacası

Tarım Reformu adı verilen uygulamalarla, Ziraat Bankası, TİGEM ve ÇAYKUR'un özelleştirilmesi ve Toprak Mahsulleri Ofisi'nin yeniden yapılandırılması konusunda çalışmalara başlanılmış, Şeker ve Tütün Yasası çıkartılmıştır (bunlardan Tütün Yasası bilindiği gibi Cumhurbaşkanı'nca geri çevrilmiştir).

Ziraat Bankası özelleştirilerek, tarımsal kredi faizleri, ticari kredi faizleri oranına yükseltilmektedir. Bununla çiftçi tarım yapamaz duruma gelecektir. Bilindiği üzere tarımsal üretimde paranın dönüşüm hızı, yıla ve mevsime bağlıdır ve diğer sektörler kadar yüksek değildir. Bu nedenle tarımsal kredilerin faiz oranı dünyanın her yerinde ticari ve sanayi kredi faiz oranlarının aşağısındadır.

TİGEM (Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü) 'e bağlı işletmeler, Cumhuriyetle birlikte çiftçinin tohumluk ve damızlık gereksinimlerini karşılamak üzere kurulmuşlardır. Şimdiki durumda bile TİGEM, Türkiye tohumluk gereksiniminin yüzde 90'ından fazlasını karşılamaktadır. Tarım işletmelerinin özelleştirilmesi demek, Türkiye'nin tohumluk ve damızlık gereksinmesini çokuluslu tarım tekellerine bırakmak demektir. TİGEM'lerin özelleştirilme süreci AKP hükümeti ile hız kazanmıştır.

Şeker Yasası'nı çıkararak pancar ekimine ve şeker üretimine kota konulması ve şeker fabrikalarının özelleştirme girişimlerinin başlatılması şekerde dışarıya bağımlılığı artıracak gibi, ülkemizde işsizliği de çoğaltacak, ayrıca hayvansal üretimi de olumsuz olarak etkileyecektir. Şeker pancarı artıkları (şeker pancarı posası ve melas gibi) önemli bir hayvan yemleridir.

Çaykur'un da özelleştirilmesiyle çay üreticileri az sayıda ancak güçlü firmaların eline bırakılacaktır.

Tütün Yasası ile de Türk Tütüncülüğü gerileyecek, sigara fabrikaları yabancıların eline geçecek, sigara tüketimi artacak, bütün bunların yanında sağlıklı olmayan üretim deseni daha da bozulacaktır. Tütün tarımının kiraç alanlardan sulanan topraklara kayması söz konusu olacaktır.

TARIMDA GERÇEKTEN ULUSAL POLİTİKALAR NE OLMALI?

UPF ve DB'na Ulusal Ekonomik Program olarak sunulan ve uygulanmaya konulan yasal ve yönetsel düzenlemeler, aslında ulusal olmayan politikalardır. Bu nedenle, tarımda da ulusal politikaların; ilerici örgütler (siyasi partiler, meslek odaları ve diğer sivil toplum örgütleri vb) aracılığıyla mandacı olmayan basın-yayın

organlarınca kamuya öncelikle mal edilmesi gerekiyor. Bu bağlamda tarımda izlenecek ekonomi-politikaları şöyle özetlemek olasıdır;

Kısa dönemde, tarımsal ürünlerin fiyat oluşumunda, üretici lehine gerekli desteklemelerin sürdürülmesi mutlak zorunludur. Şüphesiz stoklara yol açacak uygulamalara, kota sistemi getirilerek son verilmelidir. Yetiştiricilerin henüz örgütlenemediği ve küçük çiftçiliğin egemen olduğu ve çalışan nüfusun yaklaşık yarısının tarımda yaşadığı Türkiye’de bu uygulamaların sürdürülmesi, besin güvenliği açısından da temel koşuldur. Diğer yandan destekleme alımları yapan KİTlerin ve Tarım Satış Kooperatiflerinin özerkleştirilmesi sağlanmalıdır. Destekleme alımları yanında kimi girdilerin (tohumluk, damızlık, fidan, gübre gibi) de desteklenmesi, işletme büyüklükleri de dikkate alınarak devam etmelidir. Destekleme alımları yanında kimi ürünlerde prim uygulaması da devreye sokulabilir.

Orta ve uzun dönemde ise yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi ve bu bağlamda üreticilerin kooperatifleşmesi, kooperatiflerin sanayi tesisleri kurması, küçük ve dağınık işletmelerin birleştirilmesi ve büyümesi gerekmektedir. Orta ve uzun dönemde tarımsal yapının dönüşümünde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde toprak reformu mutlaka yapılmalıdır. Bu şekilde toprak dağılımının aşırı dengesizliği giderilebilir, aynı zamanda verimlilik de artırabilir.

Burada özellikle kooperatifleşme olgusu üzerinde durmakta yarar vardır. Özellikle AB’de tarımsal girdilerin temininde olduğu kadar üretimin pazarlanmasına değin tarımsal kooperatiflerin ağırlığı en yüksek düzeydedir. Oysa Türkiye’de üretici, girdilerin alımında olduğu kadar ürettiği ürünlerin pazarlanmasında tek başınadır. Türkiye’de kooperatiflerin tarımsal ürünlerin pazarlanmasındaki payı yüzde 2-3 düzeyindedir(10). Dolayısıyla tarımsal girdi ve çıktıların oluşumunda etkili değildir. Etkili olanlar ise sanayiciler ve pazarlama kanalında yer alan aracılardır. Burada tüketici de mağdur durumdadır. Sözcüleri yetiştiriciden alınan süt, avlu teslim fiyatının 3-5 katı fiyatla tüketiciye sunulmaktadır (11). AB ülkelerinde ise süt en fazla 2 kat fiyatla tüketiciye pazarlanır ve aradaki katma değer de büyük ölçüde üreticilere ait süt fabrikalarında kalır. Görüleceği üzere ancak kooperatifleşme ile katma değer artışları kırsal kesimin elinde kalabilir. Bununla birlikte Türkiye’de devletin, kooperatifçilere ciddi bir desteği yoktur. UPF ve DB’na verilen niyet mektuplarında kooperatifleşme olgusuna yer verilmemektedir. Diğer yandan 17 Aralık 2004 tarihli AB İlerleme Raporu’nda tarımla ilgili hükümlerde ve Türkiye’den istenen taleplerde üreticilerin örgütlenmesi konusunda her hangi bir saptama yoktur. Kısaca, Türkiye’ye liberal

politikayı önerenler, gerek AB'de gerekse ABD'de tarımsal kooperatiflerin tarımın ekseninde rol oynadığını belirtmiyorlar ve saklıyorlar.

Üzerinde durulması gereken bir nokta da tarımda verimliliği artıracak AR-GE çalışmalarıdır. Son dönemde gerek tarımla ilgili fakültelerde, gerekse tarımsal araştırma kurumlarında yeni teknolojiler, tohumluk ve damızlık hayvan üretiminde önemli gerilemeler vardır ve bu konularda da dışa bağımlılık artmaktadır. Bu nedenle, bir yandan AR-GE kaynakları artırılırken diğer yandan ilgili kurumlar arası eşgüdüm sağlanmalıdır.

ÖZET ve SONUÇ

1980 li yıllardan sonra merkez ülkelerde özellikle ABD ve AB ülkelerin tarımında önemli değişimler oldu. Bu değişimde, uygulanan teknik ve sosyo-ekonomik politikalar önemli rol oynadı. Biyoteknolojik devrim ile transgenik tohumlar üretildi ve verimlilik en yüksek düzeye çıktı, korumacılık önlemleriyle iç pazarları korundu ve kendi çiftçilerinin zenginleşmesi sağlandı. Bu bağlamda çok hızlı gelişen dünya pazarlarına göre tarımsal üretim başladı ve sonuçta çok yüksek düzeyde tarımsal ürün stokları oluştu. Bu ülkeler için dış pazarlar artık yaşamsal bir önem taşıyor duruma geldi. Artık diğer ülkelerin kendine yeter tarımsal ürün üretmesine gerek yoktu, bir başka deyişle, UPF ve DB aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin tarımı çöktürülmeliydi. Bu doğrultuda uygulanan politikaların ne anlama geldiğini DB eski baş ekonomistlerinden ve 2001 Nobel Ekonomi Ödülünü alan E. Stiglitz açıkça şöyle açıklıyor; *“Asya, Latin Amerika ve Afrika tarım ürünleri pazarlarına girmek isteyen Batı, amacına ulaşmak için gerektiğinde bu ülkeleri finansal abluka altına almaktan geri kalmaz, bunu yaparken kendi üreticileri bütünüyle koruma altındadır”*. Bir başka Amerikalı, Türk İş Konseyi Heyeti Başkanı B. Sowroft, Türkiye’de tarımda giderek azalan korumacılık eğilimlerinden bile şikayet ediyor; *“Amerikan malı peynir, soyaunu, mısır, buğday, muz, pirinç ve biranın Türkiye’ye ihracatında ciddi sorunlar var”* diyor.

Sonuç olarak Türkiye’de 1980 li yılların başından itibaren uygulamaya konulan ve Bülent Ecevit ve Recep Tayip Erdoğan hükümetleri ile doruğa çıkan teslimiyetçi tarım politikaları kırsal kesimin ve tarımın gözden çıkarıldığını gösteriyor. Tarım kesiminin bu ölçüde kendi koşullarına bırakılması, kırsalın iyice yoksullaşması yanında besin güvenliğini de giderek tehlikeye sokuyor.

UPF aracılığıyla tarımda da ABD ve AB ülkelerinin istemleri ve yaptıklarıyla uygulanan liberal politikalara bir başka deyişle küreselleş(tir)me ya da emperyalizm politikalarına karşı çıkmamanın iki önemli boyutu ortaya çıkıyor;

Karşı çıkmamanın birinci boyutu, ulusal politikalar uygulamak, ikinci boyutu, uluslararası dayanışmayı gerçekleştirmektir.

Ulusal politikalar, bütün ulusal sınıf ve katmaların birlikte *oluşturacağı* “*Ulusal Demokratik Programlar*” ile gerçekleştirilebilir. Ulusal Demokratik Programların ekonomik temeli, ulusal bütünlüğü, sınıflar ve bölgeler arası sosyal adaleti sağlayacak, aynı zamanda verimliliği artıracak olan planlı karma ekonomiden geçmektedir. Aslında, bu politikalar Türkiye’ye yabancı değildir. Özellikle, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’ndan sonra Mustafa Kemal Atatürk döneminde uygulanan politikaların temelini bu politikalar oluşturmuştur. Bugün de Türkiye kendi iç dinamiğini harekete geçirerek sömürgeleşme sürecinden kurtulabilir. Yapılması gereken ilk işlerden birisi, AB ve ABD ile olan ilişkileri ulusal çıkarlar açısından gerçekleştirmektir. Bunun için, öncelikle UPF ile olan ilişkileri askıya almak ve AB ile yapılan Gümrük Birliği’nden çıkmak zorunluluğu vardır.

Mustafa Kemal Atatürk şunu söylüyor; **“Bir ulusun ekonomisi yabancılara eline bırakılamaz.. Durumu düzeltmek için mutlaka Avrupa’dan öğüt almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre yürütmek, yine bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi bir takım düşünceler belirdi. Oysa, hangi bağımsızlık vardır ki, yabancılara planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir olay kaydetmemiştir.”**

Kaynaklar

1. Öğüt, H., 1999. Amerika Birleşik Devletleri’nde Tarımsal Destekleme Politikaları. Dünya ve Türkiye’de Tarımsal Desteklere Yeni Yaklaşımlar. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 99 Sempozyumu, Ankara, 7-8 Ocak 1999.
2. Ertuğrul, C., Günaydın, G., 1999. Dünya’da ve Türkiye’de Tarım Politikalarına Yeni Yaklaşımlar. Dünya’da ve Türkiye’de Tarımsal Desteklere Yeni Yaklaşımlar. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Haftası 99 Sempozyumu, Ankara, 7-8 Ocak 1999.
3. TZOB Ziraat ve İktisadi Raporu, 1994-1996.
4. Özkaya, T., 2000. 21. Yüzyılın Eşiğinde Tarım-Küreselleşme ve Yapısal Değişimler. Bülten TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, İzmir.
5. Günaydın, G.; 2004. AB Ortak Tarım Politikası, Türkiye Tarım Sektörü İçin Bir Çıkış Olabilir mi? Tarım ve Mühendislik Derg. Sayı 69-70-71, Ankara.

6. Özkaya, T., Oyan, O., Işın, F., Uzmay, A., 2001. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları Dünü, Bugünü Geleceği. Bülten TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, İzmir No:208, İzmir
7. Sayın, C., 2001. Cumhuriyetten Günümüze Tarım Politikalarının Değerlendirilmesi
8. Kaymakçı, M., 2001. Türkiye Hayvancılığı’nın Başlıca Sorunları ve Çözüm Yolları. Türk Tarımında 2010 Yılı Hedefleri Sempozyumu, İzmir.
9. www.treasing.gov.tr. IMF ve Dünya Bankasına Verilen Niyet Mektuplarında Tarımla İlgili Bölümler.
10. Çıkın, A., Karaca, A.R., 1994. Genel Kooperatifçilik. E.Ü. Ziraat Fakültesi, Bornova-İzmir.
11. Yener, M., Akkan, S., Kaya, A., 1996. Türkiye’de Sığırcılığın Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri. Hayvancılık’96 Ulusal Kongresi Cilt:1, İzmir.